

تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان

زهرا امیری فر

چکیده

جوانان برترین سرمایه های کشور به شمار می روند و تلاش در جهت توسعه آگاهی های دینی آنها از اهمیت به سزایی برخوردار است ، اگر میزان معرفت جوانان به آموزه های دین از رشد مطلوبی بهره مند باشد، شخصیت دینی آنان به گونه ای شایسته شکل خواهد گرفت، اما اگر از تربیت لازم برخوردار نباشند، زمینه اصلاح جامعه فراهم نخواهد شد. بنابراین یکی از چیزهایی که می تواند شخصیت جوانان را مطابق آموزه های دینی بارور سازد ، مسجد می باشد؛ در این مقاله سعی شده که به تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان پرداخته شود، متأسفانه تهاجم فرهنگی از طریق ابزارهایی ملتفت : شبکه های ماهواره ایی ، سایت های اینترنتی ، اعتیاد به موبایل و اس ام اس ، بازی های رایانه ایی و ... از عواملی هستند که باعث کمرنگ شدن ارزش های دینی و به تبع آن کاهش حضور جوانان در مسجد گردیده است لذا ضرورت ایجاد می کند که در این زمینه فعالیت های بشری صورت بگیرد در اینجا کار فرهنگی مساجد به دو روش می باشد از جمله : روش های مستقیم (برگزاری اعتصاب ، نماز جماعت ، مراسم دعا ، کلاس های آموزش قرآن ، ...) روش های غیرمستقیم (مسابقات ورزشی و ادو های تغذیه ای و...) می تواند نقش مهمی در تقویت ایمان ، استقلال طلبی ، کشف اسیدداد های نهفته ، بصیرت افزایی در مقابله با هجمه های فرهنگی ، شناخت نقاط قوت و ضعف، و ... بر شخصیت جوانان داشته باشد. لذا هدف از نگارش این مقاله بررسی تأثیرات فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان می باشد که به روش توصیفی و شیوه ای کتابخانه ای گرد آوری شده است .

کلیدواژه ها: تأثیر، جوانان، شخصیت، فرهنگ، مساجد

^۱. طلب سطح ۲، حوزه علمیه فاطمیه سلام الله علیها، شهرستان بردسر

مقدمه ۴

مسجد به عنوان اصلی ترین پایگاه اسلامی و مرکز فعالیت های فرهنگی نقش مهمی در تربیت و شخصیت سازی جوانان دارد. پایگاهی که همواره در روایات از آن به بزرگی یاد شده است.

یکی از رسالت های پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) پس از دریافت وحی الهی و رسالتدن آن به مردم، ایجاد پایگاهی به نام مسجد بود تا مکانی برای عبادت خداوند متعال و تشکیل اجتماعات اسلامی و مردمی باشد به طوری که بعد از گذشت قرن ها از پیدایش اسلام مسجد رع تنها ارزش و اعتبار خود را حفظ کرده بلکه همواره در دوره های مختلف زمانی، نقش مهمی در تحولات اجتماعی، سیاسی، و فرهنگی داشته است در کشور ما خصوصا در دوران انقلاب اسلامی و هشت سال دفاع مقدس فعالیت های فرهنگی بسیاری در مساجد برگزار می شود از جمله: بسیج نیروهای مردمی، سازماندهی و پشتیبانی نیروهای بسیجی و مردمی و... به چشم می خورد که از این میان جوانان در کنار سایر قشرهای مردم حضور پررنگی در برنامه های فرهنگی مساجد ایفا کردند؛ که نتیجه اش پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ هشت سال دفاع مقدس است.

همچنین حضور جوانان در نمازهای جماعت ایجاد کلاس های آموزشی و... نقش مؤثری بر فعالیت های فرهنگی مساجد دارد ، در این باب تحقیقات بسیاری شده است، از جمله : جایگاه مسجد در فرهنگ اسلامی، نوشه‌های رضایی ، انتشارات ثقلین ، که به کارکردهای مساجد و عوامل جذب جوانان به مسجد پرداخته است اما درباره تاثیر فعالیت های فرهنگی بر شخصیت سازی جوانان بحثی نکرده است. کتاب فعالیت های فرهنگی در مسجد ، نوشته محمد بیرانوند ، انتشارات اقیانوس معرفت که به شیوه های جذب و چگونگی اجرای فعالیت های فرهنگی در مسجد و بعضی از آنها را مورد بررسی قرارداده است. بنابراین هیچ کدام از منابع مذکور در زمینه تاثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان به صورت کامل و جامع

بحث نکرده، تحقیق پیش رو در صدد بیان تأثیر فعالیت های فرهنگی ب رشخصیت سازی جوانان به صورت کامل تر می باشد

امروزه با گذشت زمان و سپری شدن آن روزهای سخت نه تنها کارکرد مساجد در کشور تفاوت پیدا کرده بلکه با کمرنگ شدن حضور جوانان در مساجد فعالیت های فرهنگی مساجد نیز کمرنگ شده است که منجر به انحراف اخلاقی و فساد اخلاقی در بین جوانان می شود و ملسفانه در سال های بعد از جنگ تحمیلی بخاطر سهل انگاری، نبود برنامه ریزی صحیح و بی اعتایی به این سنگر اسلامی، مسجد در گرایش و جذب جوانان ضعیف عمل کرده است . اذا ضرورت ایجاد می کند در جامعه امروزی با تغییر نسل جوان و تحول روحیات آنها نقش مسجد به عنوان کانون تربیت دینی بر شخصیت سازی جوانان به روشنی مشخص گردد

جوانی که امروزه در قرن بیست و یکم به سر می برد جوانی است که با بحران هویت دینی و فرهنگی روبه رو است و با هجمه های فرهنگی بیگانگان دست و پنجه نرم می کند. بنابراین توجه به جوانان با هدف کمک به مشکلات آن ها و پاسخ به شباهات آلن نیاز به فعالیت های فرهنگی مساجد و علمای دین دارد تا شخصیت آنان را بسازد.

هدف از نگارش مقاله این است که رسالتی سنگین برای تمامی افراد تاثیگذار در عرصه های فرهنگی به خصوص فعالیت های فرهنگی مساجد احساس شود تا از چنین ویروس خطرناکی جلوگیری کنیم؛ زیرا فعالیت های فرهنگی مساجد اهمیت بسزایی در شخصیت سازی جوانان ایفا می کند و می تواند به روح پرسشگر و کنجدکاو جوانان پاسخی در خور نیازهایشان بدهد و الگوی شایسته ای از دین و فرهنگ اسلامی به آنان معرفی کند؛ اذا ای مقاله در صدد پاسخ به این سوال است که چگونه فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان تاثیر می گذارد؟

مفهوم شناسی

تأثیر: اثر گذاشتن در چیزی^۱

^۱ حسینی دشتی، معارف و معارف، ج ۳، ص ۱۵۷۶

فوهگ در لغت : علم و ادب ، آداب و سنتن.^۱ در اصطلاح : عبارت است از امور متدالوه در میان یک قوم و ملت (اعم از رسوم، آداب و سنتن) که آحاد آن قوم به دریافت و عمل به آن ها پایبند باشند ، آن چنان که زیر بنای اندیشه ها و مبنای تصمیم های آنان بوده و شکل دهنده مغز آن ها است.^۲

مساجد: جمع مسجد ، عبادت های ویژه در اسلام^۳

جوان: یعنی برقا، هر چیزی که از عمر آن چندان نگذشته باشد، در مقابل پیر ، در لغت عربی «الشباب» و «الفتی» و «الحدیث» به معنای جوان و «الشبيه» و «الشباب» و «الفتا» و «الحدیثه» « به معنای دوران جوانی می باشد.^۴ در اصطلاح: در حقیقت مرحله ای است که دیگر نشانی از صفات کودکی نباشد و فرد از نظر شکل و ظاهر همچون بزرگسالان می باشد و سعی دارد که به کسب موقعیت اجتماعی آنان دست یابد ، در حقیقت پس از سپری شدن تحولات بلوغ در طول نوجوانی، ایام جوانی فرا می رسد که به محیط وسیع جامعه قدم می گذارد و می خواهد فردی مفید و فعال بوده و مورد پذیرش جامعه قرار بگیرند . لذا در صدد کسب شخصیت اجتماعی لازم بر می آیند.^۵

شخصیت از نظر لغوی : مجموعه عوامل باطنی یک شخص ، خاصه هر فرد^۶ ، منش مستقل، شرافت ، رفعت ، بزرگواری و مرتبت.^۷ ویژگی های بدنی ، ذهنی ، عاطفی ، اجتماعی و اخلاقی هر فرد اعم از امور مورثی ، اکتسابی است که او را به طور آشکار از دیگران مشخص می کند، شامل آنچه امروز هست و فردا ام یدوار است بشود، پس هر صفتی که فرد را از دیگران ممتاز می کند، جنبه ای از شخصیت اوست.^۸ در اصطلاح : مجموعه ای از رفتار و شیوه های تفکر شخصی در زندگی روز مرہ که با ویژگی های بی همتا بودن، ثبات و قابلیت پیش بینی مشخص می شود.^۹ خلاصه آنکه هر کس بنابر عادت و سجیهه ای که دارد راه و روش و مذهب و طریقته را در زندگی می پیماید و مجموعه سجا و روش زندگیش بیانگر شخصیت او می باشد.^{۱۰} از نظر روانشناسان از جمله آپورت: شخصیت سازمان متاخرکی از منظومه های روانی و بدنی در درون فرد است که سبب سازگاری بی همتا و بی نظری او با محیط می شود . وی شخصیت را مظہر عادت و رفتار و خوب آدمی می داند که چگونگی تطبیق او با محیطش را

^۱. حسینی دشتی ، معارف و معارفی ، ج ۶ ، ص ۴۲۳۲

^۲. همان ، ص ۴۲۳۲

^۳. همان، ج ۷، ص ۵۰۹۶

^۴. سلیمانی فر، بررسی شخصیت جوان از دیدگاه حدیث علم روانشناسی ، ص ۲۴

^۵. سلیمانی فر، همان، ص ۴

^۶. معین، فرهنگ معین فارسی، ج ۱، ص ۷۸۴

^۷. حسینی دشتی، معارف و معارفی، ج ۵، ص ۳۳۶

^۸. سلیمانی فر، بررسی شخصیت جوان از دیدگاه حدیث و علم روانشناسی، ص ۱۷

^۹. اصرفی، اخلاق از دیدگاه قرآن ، ص ۲۰۷

^{۱۰}. سلیمانی فر، بررسی شخصیت جوانان از دیدگاه حدیث و علم روانشناسی، ص ۱۸

مشخص می کند.^۱ لذا هدف از بررسی تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان همین تعریف می باشد تا جوانان بتوانند به کمک شناخت و معرفت، راه صحیح و سعادت را پیدا کنند.

تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان

اساسی ترین و مهم ترین تأثیر گذاری فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان، جذب جوانان به مساجد می باشد ، جذب جوانان از حساسیت و اهمیت بالایی برخوردار است که به معنای دیگران را جذب کردن و به سوی خود کشیدن ، در اینجا هدف از جذب کشاندن افراد به سوی ما نیست بلکه ما وسیله هستیم تا فرد با فعالیت های فرهنگی علاقه مند شود. در این نوع جذب می خواهیم جوانان را با خدای خودشان آشنا ، و روح بندگی را در دلشان زنده کنیم، این فعالیت های فرهنگی به دو روش مستقیم و غیرمستقیم انجام می شود، عبارتند از :

۱-روش های مستقیم:

۱-ابروگزاری نماز جماعت:

نماز جماعت در هر مسجد ؛ محور اساسی فعالیت های فرهنگی است و از کارکرد های مهم مسجد می باشد. جهت صحیح ، کار فرهنگی هنگامی مشخص می شود که کارهای فرهنگی رو بهسوی نماز و دعوت به آن باشد . لذا معیار، شاخص و میزان کارهای فرهنگی یک مجموعه برپایی نماز جماعت است ، یعنی اگر هزاران کار فرهنگی در یک مجموعه انجام شود ولی نماز جماعت مورد بی مهری قرار گیرد، آشکار می شود که کارهای فرهنگی نشأت گرفته از فرهنگ دینی نبوده است.^۲

نماز جماعت پاداش بسیار، برکات فراوان و فوائد فردی، آثار اجتماعی بسیاری دارد بتباراین جوانان با شرکت در نماز جماعت که یکی از برنامه های فرهنگی مساجد می باشند می توانند تأثیرات بسیاری بر شخصیت جوانان بگذارند از جمله : شکوه مسلمانان و موحدان به خصوص جوانان را می رساند، ذوب شدن فرد در جمع در یک عبادت توحیدی است، مقدمه ی وحدت و عامل تقویت روح برادری است ، زمینه ی شناخت افراد و مشکلات و نیاز های آنان، بهترین و

^۱.فلسفی، جوان از نظر حقل و احساسات، ج ۲ ، ص ۵
^۲.بیرانوند، منتشر اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد، ص ۲۲۲

شرایط محیط به مقدار قابل ملاحظه ای در ساختن خلق و خوی آدمی مؤثر است و هر انسانی با صفات و خلقيات متناسب با محیط طبیعی خود بار می آید؛ از عوامل بسیار مؤثری است که استعداد اجتماعی جوانان را به فعالیت می رساند، و شخصیت جوان را پایه گذاری می کند . مسجد نیز به عنوان یکی از محیط هایی که به عنوان پایگاه اسلامی، مرکز فعالیت های فرهنگی و تربیت دینی است. بهترین مکان برای رشد و شخصیت سازی جوان به حساب می آید . در تأثیرگذاری و قابلیت مسجد در ارتقاء آموزش های دینی تردیدی وجود ندارد؛ اما نکته ای که اینجا باید مورد توجه قرار بگیرد حضور جوانان در مسجد می باشد که با توجه به تبلیغات گستره دشمنان از طریق فضای مجازی و شبکه های ماهواره ... حضور جوانان را در مسجد کم رنگ شده است و جوانان اوقات فراغت شان را به جای رفتن به مساجد و شرکت در برنامه های فرهنگی، گاهی وقتیان را با دوستان نایاب و در محیط های آلوده به گناه می گذارند.

از این رو مشخص می شود که کار فرهنگی مساجد از اهمیت بسزایی برخوردار است و نقش اسلامی و مهمی در تربیت و شخصیت دینی جوانان ایفا می کند؛ بنابراین تأثیر فعالیت های فرهنگی مساجد بر شخصیت سازی جوانان بهترین زمینه برای رشد و دست یابی به استعداد های نهفته و مسؤولیت پذیری جوانان می باشد چراکه؛ جوانان با شرکت در برنامه های فرهنگی از جمله: برگزاری نماز جماعت، اعتکاف، کلاس های قرآنی، جلسات پرسش و پاسخ، مسابقات ورزشی، اردوهای تفریحی و... می توانند به شخصیت دینی مطلبی آموزه های دینی دست پیدا کنند .

علاوه بر این ساختن انسان های خداترس، متقدی و تسلیم در برابر رضای حق و معبد حقيقة در سایه تربیت دینی که هم مقتضای فطرت ، و کنترل کننده غریزه و هواهای نفسانی و لذت های دنیاگی ، از مؤثرترین روش هاست که تنها با فعالیت های فرهنگی مساجد که پایگاه اسلامی می باشد می تواند صورت بگیرد.

براساس این یافته ها می توان گفت تهاجم فرهنگی و تبلیغات غرب در جهت تحمیل فرهنگ غربی ، با از بین بردن اخلاق اسلامی و معنویات از افراد جامعه ، زمینه بروز ناهنجاری های رفتاری بسیاری را به خصوص در نوجوانان و جوانان فراهم آورده است، چنانکه جوامع غربی از طریق ماهواره و گسترش شبکه های غیر دینی ، در صدد تضعیف ارزش های دینی ، برآمده و یا با پخش فیلم های مبتذل هدفمند، کانون خانواده ها را هدف قرار داده اند.

در این راستا باید فعالیت های فرهنگی بیشتری انجام گرفته شود از جمله : برگزاری کلاس های رشد علمی، مسابقات کتاب و کتاب خوانی ، کانون های ازدواج آسان در مسجد، خدمات درمانی رایگان به اهل مسجد، برگزاری کلاس های تقویتی، ... که علاوه بر اینکه باعث جذب جوانان مساجد می شود، برنامه های غربی که هدف آن ها تضعیف روحیه جوانان برای حضور در مسجد می باشد را ر و به شکست می برد و از طر فی دیگر شرکت جوانان در برنامه های فرهنگی، روحیه شهادت طلبی، ایشار و جهاد در راه خدا را در شخصیت خود تقویت می کنند و همچنین تأثیرات معنوی و درونی زیادی بر جوانان می گذارد و منجر به تقویت فرهنگ اسلامی می شود.

همچنین عبادت ، خواندن قرآن ، ... که از شاخصه های دینی به شمار می روند جوانان را به خدا نزدیک می کند و جلوی کج روی ها فردی و گروهی را می گیرد، انسان را به خدا پیوند می دهد و از پلیدی ها و هوس ها و گرایش های بی ارزش و خود خواهی ها می رهاند و تسلیم خدا می گردانند؛ بر این اساس جوان مسئول اعمال خوبیش می باشد، در رفتار و کردارش که همان شخصیت او را تشکیل می دهد تغیرات اساسی رخ داده و به خود سازی خوبیش می پردازد.

حاصل پژوهش نشان می دهد که برنامه های فرهنگی مساجد تأثیرات فراوانی بر شخصیت جوانان می گذارد، یکی از اساسی ترین و مهم ترین مسائلی است که باید پژوهش ها و مقالات بسیاری در این زمینه صورت بگیرد. بنابر این اجرای برنامه های فرهنگی مساجد توسط مسؤولان و متولیان مسجد و ... می تواند باعث افزایش حضور جوانان به مسجد، و در افزایش دانش و آگاهی دینی آن ها از طریق تشویق به شرکت در کلاس ها و برنامه های علمی و فرهنگی مؤثر واقع شود. پیشنهاد می شود که برنامه های فرهنگی به صورت عملی و جذاب از روش های تأثیرگذار ، به روز متناسب با روحیه جوانان در مساجد صورت بگیرد تا تأثیرات برنامه های فرهنگی بر شخصیت سازی جوانان برای افراد جامعه به خوبی روشن گردد . همچنین این مقاله پیش رو، نیاز به پژوهش های دیگری دارد که در دایره ی این مقاله نمی گنجد. از آن جایی هم که تهاجم فرهنگی غرب علیه فرهنگ اسلامی غرب علیه فرهنگ اسلامی بر کاهش حضور جوانان در مساجد تأثیرات سوء و مخرب داشته است. لذا باید در آینده مقالات و پژوهش هایی

در جهت ارائه راهبردهای خنثی سازی تهاجم فرهنگی و راه های مقابله با تهاجم فرهنگی و اثرات سوء آن بر جوانان پرداخت.

فهرست منابع و مأخذ:

*قرآن

۱-الیکایی، قربانعلی، ناز و نیاز، پژوهشکده تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه ، بی تا، اداره ای اموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، چاپ چهارم پاییز ۱۳۸۶

۲-آصفی، محمد مهدی ، اخلاق از دیدگاه قرآن ، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم ، قم : مؤسسه بوستان کتاب ، چاپ اول ۱۳۹۵

۳-بیرانوند، محمد، منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد بارویکرد کادر سازی، اصفهان : اوکیانوس معرفت ، چاپ پنجم ۱۳۹۱

۴-حسینی زاده، علی، حاجی ده آبادی، محمد علی، بررسی مسائل تربیتی جوانان در روایات، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تهران، سازمان فرهنگی هنری شهر تهران : چاپ سوم تابستان ۱۳۸۶

- ۵-حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاريف دایرہ المعارف، تهران : سپید موی اندیشه ، ج ۳
، چاپ اول
- _____ -۶ سپید موی اندیشه ، ج ۵ ، چاپ اول
- _____ -۷ سپید موی اندیشه ، ج ۶ ، چاپ اول
- _____ -۸ سپید موی اندیشه ، ج ۷ ، چاپ اول
- ۹-خا منه ایی، علی، برخورد شایسته با جوانان از نگاه مقام معظم رهبری (مدظله)، تهران:
 مؤسسه فرهنگی قدروالایت ، چاپ پنجم ۱۳۸۶
- ۱۰-ری شهری ، محمد ، حسینی ، حمید ، سیفی ، حمید رضا ، میزان الحکمه ، بی تا ،
 دارالحدیث ، چاپ سوم ، ۱۳۸۳
- ۱۱-سلیمانی فر ، ثریا ، بررسی شخصیت جوان از دیدگاه قرآن حدیث و علم روانشناسی ، تهران:
 فرهنگ مکتوب ، چاپ سوم ۱۳۸۵
- ۱۲-صبوری ، حسین ، اصول عمومی تربیت بدنی بانوان ، قم : نشر هاجر وابسته به مرکز
 مدیریت حوزه علمیه خواهران ، چاپ هفتم ۱۳۸۹
- ۱۳-علیان نژادی ، ابوالقاسم ، اعتکاف عبادتی کامل ، قم : انتشارات امام علی ابن ابی طالب
 (علیه السلام) ، چاپ هفتم ، تابستان ۱۳۸۹
- ۱۴-فلسفی ، محمد تقی ، جوان از نظر عقل و احساسات ۲ ، تهران : نشر فرهنگ اسلامی ، چاپ
 پنجم ، ۱۳۸۴
- ۱۵-قرائی ، محسن ، پرتوی از اسرار نماز ، ستاد اقامه نماز ، چاپ سیزدهم ، تابستان ۱۳۷۴
- ۱۶-_____ ، راز نماز ، تهران : مؤسسه فرهنگی درس‌هایی از قرآن ، چاپ هفتم
 ۱۳۸۵،
- ۱۷-_____ ، شیوه های دعوت به نماز ، تهران : ستاد اقامه نماز ، چاپ چهاردهم ،
 تابستان ۱۳۹۵

۱۸-کلینی ، یعقوب ، هاشم رسولی ، اصول کافی ، تهران : دفترنیر فرهنگ اهل الیت (علیه السلام) ج ۴

۱۹-گروه فرهنگی شهیدابراهیم هادی ، فرزندان مسجد ، تهران : شهید ابراهیم هادی ، چاپ اول ۱۳۹۷،

۲۰-محسن زاده ، محمد علی ، ضیاقه النور ، قم : استاد مطهری ، چاپ اول ، ۱۳۷۸،

۲۱-قدسی امیری ، حسین ، اعتکاف سنت حسنہ ، قم : انتشارات پیام مقدس ، چاپ چهاردهم ، ۱۳۸۹،

۲۲-اعتکاف خلوتی با خدا ، قم : انتشارات پیام قدس ، چاپ سوم ، ۱۳۹۷

۲۳-معین ، محمد ، فرهنگ معین ، تهران : انتشارات ثامن ، ج ۱ ، ۱۳۸۶،